

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING BILIM, KO'NIKMALARINI
OSHIRISHDA DIDAKTIK O'YINLARNING AHAMIYATI****Ergasheva Odina Xasan qizi****Guliston davlat universiteti Pedagogika fakulteti****“Boshlang'ich ta'lim va sport tarbiyaviy ishi” yo'nalishi stajyor-o'qituvchisi****ergashevaodina9195@gmail.com****<https://doi.org/10.5281/zenodo.8031941>**

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikmalarini oshirishda didaktik o'yinlarning ahamiyati, dolzarbligi va o'quvchilarni didaktik o'yinlarga qiziqishlarini rivojlantirishning o'ziga xos usullari haqida fikr yuritilgan. Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilaridagi bilimlarini sifatli va samaradorligini oshirish qobiliyatlarini shakllantirish va rivojlantirish maqsadida foydalanishi lozim bo'lgan o'qituvchi vazifalari haqidagi kerakli ma'lumotlar va manbalar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: bilim, ko'nikma, usul, qiziqish, diqqat, sifatli ta'lim, tarbiya, e'tibor, qobiliyat, boshlang'ich sinf, didaktik metod, samara.

“Beshikdan to qabrgacha bilim ol”, -deb bejiz aytmaydi xalqimiz donishmandlari. Inson shaxsi kamolatga, komillika initalishida ta'lim va tarbiyaning o'rni beqiyos. Ma'lumki barcha jabhalarda yangi texnologiyalar joriy qilinishi kuzatilayotgan ayni vaqtda innovatsion va ijodkorlik qobiliyatiga ega, hayotiy muammolarni har qanday yechimini topishga qodir bo'lgan shaxslarga ehtiyoj oshmoqda. Bu nuqtai nazardan jadallik bilan o'zgarayotgan ijtimoiy hayot va har bir insondan yangi va ko'pincha noaniq, nostandart vaziyatlarda harakatlanishni ta'minlovchi ijodiy qobiliyatlarni yuqori darajada shakllantirish hamda kreativ fikrlashni rivojlantirishni taqazo qilmoqda. Biroq ijtimoiy rivojlanish tendensiyalari umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun yangi muammolarni keltirib chiqarmoqda. Chunki nafaqat olingan bilim va shakllangan ko'nikmalar, balki maxsus ijodiy fikrlash har bir shaxs ijtimoiy muvaffaqiyatning, ya'ni kelajagimiz ishonchi bo'lgan yoshlar farovonligi kalitidir.

Yoshlarga jamiyatning munosabati to'g'risida Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev Miromonovich tomonidan quydagi fikrlar bildirilgan: “Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib, dunyo miqiyosida o'z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz”. Darhaqiqat hozirgi kunda respublikamizning barcha ta'lim muassasalarida o'quvchi yoshlarning yuksak ma'naviyatli, mustaqil va erkin fikrlash ko'nikmasiga ega bo'lishlari, zamonaviy ilm-fan yutuqlari puxta o'zlashtirishlari uchun barcha shart-sharoitlar yaratilgani, jahon standartlariga javob beradigan o'quv xonalari, axborot-kommunikatsiya, zamonaviy laboratoriya jihozlari bilan ta'minlanganligining guvohi bo'lmoqdamiz.

Shu nuqtai nazardan kelib chiqqan holda didaktik o'yinlarning ahamiyati yosh psixologiyasida juda muhim o'rin tutadi. Bolalar maktabgacha ta'lim muassasalaridan tog'ri maktabga kelishganda ularning bog'chadan maktabga moslashishi biroz qiyinlik tug'diradi. Ular maktabning tartib qoidalariga boysunishi mashaqqat bilan kechadi. Shu boisdan didaktik o'yinlar nafaqat ta'lim tizimining sifatiga samara beribgina qolmay, bolalarni diqqatli, e'tiborli, qiziquvchanligini oshirishda anchagina yordam beradi. Shuni ta'kidlab o'tish joizki, bola shaxsi energiyali bo'lib bu energiyani har qanday usul bilan tashqariga chiqarishni xohlaydi, bu energiyani tog'ri yo'naltirish pedagog kadrlarimizning muhim vazifalaridan biri

hisoblanadi. Masalan, 1-sinf bolalari uchun “Delfin to’siqdan o’tdi” o’yini bolalarga olam-olam zavq bag’ishlabgina qolmay ularning diqqatli bo’lishga o’rgatadi. Bolalar didaktik o’yinlardan nafaqat dam olishi va shu qatorda bilim, ko’nikma olishi zarur. Va yana didaktik o’yinlarga misol keltirsak: “Eshitganingga emas, ko’rganingni bajar”, “jimjitlik”, “b,p,d,q” didaktik o’yinlari o’quvchilarning diqqatli, e’tiborli bo’lishgayordam beradi va zehniini boyitadi.

Didaktik o’yinlarning asosiy turlari intellektual (aqliy) va harakatli hamda aralash o’yinlardan iborat. Bu o’yinlar ishtirokchilarda aqliy - jismoniy, axloqiy, psixologik, estetik, badiiy tadbirkorlik, mehnat va boshqa ko’nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Boshlang’ich ta’lim tarbiya jarayonida asosan talabalarda umumiy ta’lim olish motivlarini ularning turli yo’nalishdagi qobiliyat va qiziqishlarini oshiradigan boshlang’ich o’qituvchi kasbga moyilliklarini ko’rsatadigan didaktik o’yinlardan foydalaniladi. Didaktik o’yinlar nazariy, amaliy, rolli, ishchanlik va boshqa yo’nalishlar bo’yicha turlarga ajratiladi. Hozirda kompyuter vositasidagi didaktik o’yinlardan foydalaniladi va alohida o’ringa ega bo’lib bormoqda. Umumiy o’yinlar nazariyasiga ko’ra mavjud barcha o’yin turlarini tasniflashda ularni funksional mavzuli konstruktiv, didaktik, sport va harbiy o’yinlarga ishlatiladi. Bularning orasida didaktik o’yinlar musiqiy ta’lim - tarbiya vazifalarini amalga oshirish imkoniyatini borishi bilan alohida o’ringa ega.

O’qituvchi - pedagog didaktik o’yinli mashg’ulotlarni o’tkazishda qizg’in tayyorgarlik ko’rishi va uni o’tkazishda quyidagi didaktik talablarga rioya qilishi talab etiladi:

1. Didaktik o’yinli mashg’ulotlar dasturida qayd etilgan mavzularning ta’limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsad hamda vazifalarni hal qilishga qaratilgan bo’lishi;
2. Jamiyatlardagi va kundalik hayotdagi muhim muammolarga bag’ishlanib, ular o’yin davomida hal qilishi;
3. Barkamol shaxsni musiqiy tarbiyalash tamoyillariga va sharqona odob-ahloq normalariga mos kelishi;
4. O’yin tuzilishi jihatidan mantiqiy ketma-ketlikda bo’lishi;
5. Mashg’ulotlar davomida musiqiy didaktik prinsiplarga amal qilinishi va eng kam vaqt sarflanishiga erishishi kerak.

Didaktik o’yin - ta’lim beruvchi usul bo’lib, bu usul muayyan ta’limiy maqsadlarga erishishga yani o’tilgan o’quv materiallarini aniqlashga, mustahkamlashga va uni chuqurlashtirishga qaratilgan bo’ladi. Har bir didaktik o’yinni o’tkazishda muayyan bir vazifa maqsad qilib olinadi. Har bir didaktik o’yinning ham, har qanday o’yindagi singari qoidalari bo’ladi. O’sha qoidalariga amal qilinmasa o’yinning o’yin sifatidagi ahamiyatli binobarin o’yinning ta’lim tarbiyaviy va psixologik ahamiyati yo’qoladi. O’yin qoidalari o’yin topshirig’iga kiritiladi. O’yin topshirig’i -musiqa o’qituvchining bolalarga o’yinning qanday o’ynalishini, kim g’olibligini aniqlashdan iborat. Har bir didaktik o’yin o’z navbatida quyidagi komponentlardan tuziladi: o’yin maqsadi, qoidalari, jihozi, mazmuni natijasi.

Har bir didaktik o’yin jarayonida o’ziga hos vositalar turlari qo’llaniladi va mashg’ulot jarayonida ulardan to’g’ri, unumli va xavfsiz foydalanish lozim. Bu vositalarni quyidagi turlarga ajratish mumkin.

Didaktik o’yinlarni amalda qo’llash shart-sharoitlari: Didaktik o’yinlarni tanlashda ishtirokchilarning yoshi, bilimi va tarbiyalanganlik darajasi hisobga olinadi. Har bir didaktik o’yin mashg’ulotlariga o’ziga xos xavfsizlik talablari qo’yiladi. Bu xavfsizlik talablariga to’liq rioya qilinishi har bir tashkilotchining doimiy e’tiborida bo’lishi lozim. Bundan tashqari har bir

didaktik o'yin uchun sarflanadigan vaqt miqdorini to'g'ri belgilash va unga rioya qilishning o'ziga xos asoslarini bilish va darsning maqsadiga muvofiq qo'llash talab qilinadi.

Didaktik o'yin turlarini tanlash me'zonlari:

- ishtirokchilar tarkibi bo'yicha o'g'il-bolalar, qiz-bolalar, qiz bolalar, o'smirlar katta yoshdagilar uchun o'yinlar;
- ishtirokchilar soni bo'yicha -yakka, juftlikda kichik guruh, sinf jamoasi, raqobotdosh komandalar, sinflar aro va ommaviy o'yinlar ;
- o'yin jarayoni bo'yicha - fikrlash, o'ylash topog'onlik, harakatlar musobaqa va boshqalarga yo'naltirilgan yo'llar;
- vaqt me'yori bo'yicha dars, mashg'ulot vaqtining reja bo'yicha ajratilgan qismi, o'yin maqsadiga erishguncha, g'olib yoki g'oliblar aniqlanguncha davom etadigan va boshqa o'yinlar.

Har bir didaktik o'yin jarayonida o'ziga hos vositalar turlari qo'llaniladi va mashg'ulot jarayonida ulardan to'g'ri, unumli va xavfsiz foydalanish lozim. Bu vositalarni quyidagi turlarga ajratish mumkin.

- konselyariya tovarlari - turli o'lchamlardagi oq va rangli qog'ozlar, skoch, flomasterlar, ruchka, qalam, chizg'ichlar, qaychi, yelim va boshqalar.
- texnika vositalari - proektor, mikrofon, kompyuter, video kamera, video magnitafon, televizor va boshqalar.
- mahalliy - tabiiy materiallardan tayyorlangan vositalar.

Didaktik o'yinlar tashkilotchilari ular uchun ishlatiladigan har bir material bilan ishlash, ulardan tegishli didaktik vositalarni tayyorlash hamda xavfsizlikni taminlash texnologiyalarini puxta bilishlari va rioya qilishlari lozim. Chunki didaktik vositalarning sifati, ko'zda tutilgan maqsadlarga mosligi, qulayligi va ulardan to'g'ri foydalanish musiqa darslar samaradorligini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Didaktik o'yin turlarini tanlash mezonlar:

- ishtirokchilar tarkibi bo'yicha o'g'il bolalar, qiz bolalar, o'smirlar, kata yoshdagilar uchun o'yinlar;
- ishtirokchilar soni bo'yicha - yakka, juftlikda, kichik guruh, katta guruh, sinf jamoasi, raqobotdosh komandalar, sinflar aro va ommaviy o'yinlar;
- o'yin jarayoni bo'yicha - fikrlash, o'ylash, topag'onlik, harakatlar, musoboqa va boshqalarga yo'naltirilgan o'yinlar;
- vaqt me'yori bo'yicha - dars, mashg'ulot vaqtining reja bo'yicha ajratilgan qismi, o'yin maqsadiga erishguncha, g'olib yoki g'oliblar aniqlanguncha davom etadigan va boshqa o'yinlar.

Didaktik o'yin turlarini tanlash mezonlari:

Shunday qilib, yuqoridagilardan quyidagi xulosalar chiqarishimiz mumkinki, boshlang'ich ta'limi tizimida didaktik o'yinlardan foydalanish o'quvchilarning muloqot qilish ko'nikma va malakalarini, o'zaro yordam ko'rsatish ko'nikmalarini rivojlantiradi va o'quvchilarning bilim saviyasini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

References:

1. R.Turdiyeva. boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirish. . Guliston-2022

2. R.D.Suleymonova. Pedagogik mahorat. Guliston-2022
3. Y.Nurumbekova. Umumiy pedagogika. Guliston-2022
4. J.Komilov. Umumiy pedagogika. Guliston-2022
5. Atayeva N., Salayeva M., Hasanov S. Umumiy pedagogika. T., 2013 y.
6. Avliyaqulov N., Musaeva N. Pedagogik texnologiyalar. T., 2008 y.
7. Zunnunov A., Maxkamov U., Didaktika (Ta'lim nazariyasi). O.O'Yu uchun qo'llanma.T., Sharq, 2006y.
8. Mavlonova R. , Vohidova N. , Rahmonqulova N. Pedagogika nazariyasi va
9. tarixi. „Fan-texnologiya" T., 2010y.
10. Mahmudov A.X. Uzlüksiz ta'lim jarayoniga kompetentlik yondoshuvini joriy qilishning didaktik asoslari // Uzlüksiz ta'lim. 2012y. №4 . 8-12 betlar
11. Tolipov O'.No'monova N.Ta'lim-tarbiya jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar. G'G' Xalq ta'limi.-Toshkent, 2002.-N 3.
12. Choriev R. Yangi pedagogik texnologiyalar - ta'lim - tarbiya sifat va samaradorlik omili. Toshkent-2010y.

INNOVATIVE
ACADEMY